

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2024.2\(32\).316847](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2024.2(32).316847)

Великодна Ганна Володимирівна,

головний бібліотекар Наукової бібліотеки

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

вул. Преображенська, 24, м. Одеса, 65082, Україна,

тел.: (048) 722 12 10

e-mail: library@onu.edu.ua

РЕЦЕНЗІЯ НА ВИДАННЯ «КАТАЛОГ КНИГ ПОЛЬСЬКОЮ МОВОЮ КІНЦЯ XVIII – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ У ФОНДАХ ООУНБ ІМЕНІ М. С. ГРУШЕВСЬКОГО»

Каталог книг польською мовою кінця XVIII – початку XX століття у фондах ООУНБ імені М. С. Грушевського : каталог / Департамент культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культур. спадщини Одес. облдержадмін., Одес. обл. універс. наук. б-ка ім. М. С. Грушевського, Від. зберігання основ. фонду, Сектор рідкіс. та цін. кн. ; упоряд. І. В. Довганюк ; [пер. з пол. І. В. Довганюк ; комп'ют. набір, фот. І. В. Довганюк ; допоміж. покажч. О. М. Ласкевич ; ред. О. М. Ласкевич ; верстка, худож. оформ., обкл. О. М. Ласкевич ; відп. за вип. О. А. Булгакова]. – Одеса, 2024. – 200 с.

Створення каталогів польських книг у бібліотеках України сприяє систематизації та збереженню книжкової культурної спадщини. Каталоги забезпечують доступ до польськомовних видань, допомагаючи дослідникам і читачам знаходити потрібні книги. Процес створення каталогів включає: ідентифікацію та опис (пошук польських видань у бібліотечних фондах, створення їхнього детального бібліографічного опису, що включає авторство, рік видання, видавництво та інші атрибути) та систематизацію (книги організуються за тематикою, хронологією або жанрами, що полегшує пошук).

Останнім часом вивченню польської книги на теренах України приділяється велика увага. Результатами роботи стали путівники по бібліотечним фондам, каталоги виставок, каталоги колекцій та синтетичні видання. Серед них: «Польська книга XVI–XVIII ст. у фондах Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка як джерело інформації про історію, культуру Польщі»¹ (Харків, 2001); «Польські рукописи та рідкісні книги у фондах Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна»² (Харків, 2005–2007); «Стародруки Речі Посполитої XVII –

¹ Польська книга XVI–XVIII ст. у фондах Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка як джерело інформації про історію, культуру Польщі : путівник по фонду / Харківська держ. наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка ; уклад. К. Д. Тараманова ; ред. І. Я. Лосієвський. – Харків : [б. в.], 2001. – 45 с.

² Польські рукописи та рідкісні книги у фондах Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : кат. вист. / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Центр. наук. б-ка ; [упоряд.: М. Боброва та ін. ; ред.: Т. Лукієнко та ін.]. – Харків : ХНУ, 2005–2007. – 26 с.

XVIII ст. у Волинських збірках»³ (Луцьк, 2006); «Стародруки XVI – першої половини XVIII ст. з колекції «Polonica» бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя»⁴ (Ніжин, 2010) та «Стародруки другої половини XVIII – початку XIX ст. з колекції «Polonica» бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя»⁵ (Ніжин, 2012); «Польські стародруки з колекцій університетської бібліотеки»^{6,7} (Одеса, 2012, 2019), що описує стародруки з фондів Наукової бібліотеки ОНУ ім. І. І. Мечникова; видання «Шукач слов'янських скарбів В. І. Григорович»⁸ (Одеса, 2015), що у своїй структурі містить каталог книг із фонду В. І. Григоровича НБ ОНУ, в якому значна доля – польські видання; «Полоніка XVI–XVIII ст. у фонді Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна»⁹ (Харків, Краків, 2023).

Втішно бачити, що традиція дослідження польських видань та складання каталогів в українських бібліотеках продовжується одеськими колегами!

«Каталог книг польською мовою кінця XVIII – початку XX століття у фондах ООУНБ імені М. С. Грушевського» (2024) презентує колекцію польськомовних видань, збережених у фондах Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки імені М. С. Грушевського. Це видання є результатом старанної праці співробітників сектору рідкісних і цінних книг відділу зберігання основного фонду ООУНБ, які систематизували, класифікували та опрацювали значний масив книг, надаючи доступ до культурної спадщини, яка відіграє вагомую роль у дослідженні історії польської культури та літератури, а також польсько-українських культурних зв'язків.

³ Стародруки Речі Посполитої XVII–XVIII ст. у Волинських збірках : каталог / укл.: С. В. Позіховська, О. Л. Позіховський ; Держ. архів Волинської області ; Музей книги м. Острога. – Луцьк, 2006. – 104 с.

⁴ Стародруки XVI – першої половини XVIII ст. з колекції «Polonica» бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя : каталог. Вип. 1 / упор. О. С. Морозов. – Ніжин : Гідромакс. – 2010. – 175 с.

⁵ Стародруки другої половини XVIII – початку XIX ст. з колекції «Polonica» бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя : каталог / упор. О. С. Морозов. – Ніжин : ТОВ «Ферокол», 2012. – 180 с.

⁶ Польські стародруки з колекцій університетської бібліотеки = Starodruki polskie ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej : каталог /упоряд.: Г. В. Великодна, О. Л. Ляшенко ; пер. О. Л. Ляшенко ; наук. ред. д-р габлітації В. Валецький ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. канд. іст. наук О. В. Полевщикова ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, Наук. б-ка. – Одеса : «Одеський національний університет», 2012. – 380 с.

⁷ Польські стародруки з колекцій університетської бібліотеки = Starodruki polskie ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej : каталог / Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Наук. б-ка; упоряд. і вступ. ст. Г. В. Великодна ; наук. ред. В. Валецький ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. О. В. Полевщикова. – Одеса : Одес. нац. ун-т, 2019. – 391 с.

⁸ Дьомін О. Б., М. В. Алексєєнко. Шукач слов'янських скарбів В. І. Григорович / наук. ред. В. О. Колесник ; відп. ред. М. О. Подрезова ; бібліогр. ред. Г. В. Великодна ; авт. передм. І. М. Коваль ; ОНУ ім. І. І. Мечникова, Наукова б-ка. – Одеса : Одеський нац. ун-т, 2015. – 482 с., [12] арк. іл. – (Розвиток науки в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова ; вип. : «Славістика»).

⁹ Полоніка XVI–XVIII ст. у фонді Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна : каталог / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Центр. наук. б-ка, Ягеллон. ун-т, Наук.-дослід. центр пол. бібліографії ім. Естрайхерів ; уклад. І. Кононенко ; наук. ред.: І. Ціборовська-Римарович, В. Валецький, Сієсс-Кшишковський ; автор вступ. ст.: І. Журавльова, В. Валецький. – Харків ; Краків : вид-во Ягеллон. ун-ту, 2023. – 321, [3] с., [12] арк. вкл. іл.

Каталог став першим досвідом наукового бібліографічного опису книг іноземною мовою для колег з ООУНБ імені М. С. Грушевського. Це комплексний бібліографічний опис із додатковими анотаціями та ілюстраціями, що робить каталог особливо корисним для багатьох категорій читачів: від студентів і краєзнавців до дослідників історії літератури.

Хотілося б наголосити, що передмова до каталогу детально висвітлює історію польської діаспори в Одесі; названі імена найвідоміших представників (польські дворянські роди, що оселилися в Одесі, комерційні діячі Причорномор'я, актори театру та письменники, інтелігенція та ремісники, студенти-ліцеїсти та професори Новоросійського університету тощо) та подана загальна характеристика польських культурно-просвітницьких товариств в Одесі. Упорядники вказують на вплив поляків на економічне, культурне та інтелектуальне життя міста. Здається, що найбільш корисною є інформація про основних власників книг, які ввійшли до каталогу польських видань.

Упорядники зробили акцент на особливо цінні стародруки, серед яких другий том *«Громадянського або спеціального права польського народу зі Статутів та Конституції Коронних та Литовських»* Теодора Островського та третій том *«Творів (Про складання віршів та про поетів)»* Ігнація Красіцького. Опис цих видань демонструє унікальність колекції та її важливість для вивчення не лише польської, а й європейської історії права та літератури.

Оформлення видання заслуговує на окрему увагу. Каталог містить докладний опис 172 видань польською мовою, виданих наприкінці XVIII – початку XX ст., з ілюстраціями деяких титульних листів та екслібрисів. Структурована подача матеріалів за тематичними розділами, такими як: 1) богословські науки, 2) філософія, педагогіка, правознавство, політичні та соціальні науки, 3) мовознавство, 4) технічні науки, 5) медичні науки, 6) історія та допоміжні науки, 7) художня література, дозволяє легко орієнтуватися в матеріалах та сприяє комплексному підходу до вивчення польськомовної друкованої спадщини.

Кожна позиція супроводжується бібліографічним описом, що відповідає сучасним бібліографічним стандартам, перекладом назви твору та короткими відомостями про автора чи інших причетних осіб. Окрема увага приділена провенієнціям та особливостям примірників, що дає змогу не лише оцінити культурну цінність книг, а й вивчити історію кожного примірника. До більшості видань додано анотації з указівками на прижиттєві та рідкісні видання. Отже, каталог повною мірою можна назвати анотованим! Треба зазначити, що вказівка точного розміру примірника для його ідентифікації, як це зробили упорядники каталогу, є важливим аспектом. Проте за діючими правилами опису стародруків, а до каталогу ввійшов один стародрук (№ 12), для видань XV–XVIII ст. необхідно вказувати ще формат у частинах аркуша (2°, 4°, 8° тощо).

Колекція польськомовних книг кінця XVIII – початку XX ст. у фондах ООУНБ імені М. С. Грушевського становить значний інтерес з точки зору провенансу окремих примірників. Це, безумовно, є найважливішою частиною каталогу, хоча й створює найбільші складнощі для упорядників, як здається,

через обмежену наявність необхідної довідкової літератури. Радимо звернути увагу на необхідність відповідного наукового апарату. Він є основою для забезпечення обґрунтованості та системності дослідження.

Докладний опис усіх власницьких штампів і суперекслібрисів на примірниках став би корисним для дослідників, які вивчають історію приватних книжкових зібрань та реконструюють приватні розпорошені колекції. Цінним у каталозі є коментарі про деяких попередніх власників та аналіз того, як книги потрапили до фондів бібліотеки, що додають історичної глибини кожному бібліографічному запису. Такий підхід робить видання не просто довідником, а важливим джерелом для дослідження польсько-українських культурних зв'язків. Однак у каталозі майже не розшифровані власники шрифтових суперекслібрисів на корінцях книг і бракує ілюстрацій для їх ідентифікації. Розуміємо, що це суттєво збільшило б вартість видання, але для такої колекції більш доречним був би каталог із розгорнутою ілюстративною вкладкою.

Каталог містить допоміжний довідково-пошуковий апарат у вигляді різноманітних покажчиків, які полегшують орієнтацію в матеріалі та сприяють швидкому знаходженню необхідної інформації. Упорядники пропонують покажчик імен, хронологічний покажчик, абетковий покажчик видавництва та друкарень, покажчик видавничих та друкарських закладів за містами та хронологією видань і покажчик провенієнцій та авторських наклеюк палітурок. Хочеться порекомендувати до розділу покажчиків включити абетковий покажчик назв видань. Це забезпечить зручний доступ до інформації та значно полегшить пошук необхідних видань. Такий покажчик стане корисним доповненням для оптимального використання матеріалу. Проте залишаються питання й щодо інших покажчиків. По-перше, вказування у покажчиках і сторінок, і пунктів одночасно, на наш погляд, дуже перевантажує увагу користувача (достатньо було вказати лише пункти). По-друге, є незначна невідповідність пунктів у покажчику та пунктів у самому каталозі. Можливо, виникають такі прорахунки через відсутність попереднього досвіду укладання каталогів, або ж сказався банальний брак часу, коли робота повинна бути «виконана на позавчора».

Каталог було надруковано обмеженим накладом – всього 10 примірників. Однак видання доступне в електронному форматі. Завдяки цьому кожен охочий може ознайомитися з ним через інтернет.

І все ж таки перший досвід видання «Каталогу книг польською мовою кінця XVIII – початку XX століття у фондах ООУНБ імені М. С. Грушевського» пройшов успішно, і це заслуговує на визнання. Незначні огріхи, на які звернута увага, не впливають на загальне враження від досягнень Ірини Довганюк та Олени Ласкевич з ООУНБ імені М. С. Грушевського. Сподіваємось, що невдовзі буде проведено окреме дослідження щодо ідентифікації нерозкритих власників книг та їх бібліотек, як зазначає упорядник у передмові до видання.

Хочеться побажати колегам творчого натхнення та виходу нових цікавих видань!